

De leerling als eigenaar van zijn leerproces: de achterliggende theorie

Hoe zet je leerlingen aan het stuur van hun eigen leerproces? Die vraag stond centraal in het [leerlab Leerling Eigenaar Leerproces](#). Zeven vernieuwingscholen, onderdeel van [Platform Eigentijds Onderwijs \(Pleion\)](#), hebben zich er samen over gebogen. Welke vaardigheden hebben leerlingen nodig om eigenaar van hun leerproces te zijn? Welke rol speelt de docent? En hoe ziet dat er in de praktijk uit? Dit document beschrijft hun bevindingen, praktijkervaringen en de theorie achter zelfsturend leren. In een tweede werkgroep van Pleion-scholen zijn concrete voorbeelden toegevoegd die laten zien *hoe* je als docent de leerling meer eigenaar van zijn leerproces kunt maken.

DE LEERLING ALS EIGENAAR VAN ZIJN LEERPROCES

REGIE NEMEN

LEERSTRATEGIEËN
TOEPASSEN

REFLECTEREN

SAMENWERKEND LEREN

In dit document zijn de vier vaardigheden beschreven die een leerling nodig heeft om eigenaar van zijn leerproces te worden. Klik hierboven op de vaardigheid waar je meer over wilt weten. Bij elke vaardigheid is beschreven welk leerlinggedrag hierbij hoort én wat de docent kan doen om dit gedrag te bevorderen. Wil je weten hoe de scholen deze vaardigheden toepassen in

de praktijk? Klik op de [blauwe linkjes](#) in de tekst om naar het praktijkvoorbeeld te gaan. Ook vind je in dit document theorie die aansluit bij de vier vaardigheden. Meer lezen? Door te klikken op de **blauw vetgedrukte woorden** kun je de bronvermelding van dit document vinden. Algemene informatie over de scholen lees je op hun website door op de naam van de school te klikken.

EXTRA
ACHTERGRONDINFORMATIE

BRONNENLIJST

INLEIDING

THEORIE

Zelfsturend leren en de theorie van 'Sociaal constructivisme'

Bij zelfsturend leren is de leerling verantwoordelijk voor hoe, wat en wanneer hij leert. Dit past binnen de leertheorie 'Sociaal constructivisme'. Deze theorie gaat ervan uit dat leren plaatsvindt wanneer de leerling zelf construeert met de lesstof bezig is. Leren is een persoonsgebonden proces; nieuwe informatie wordt

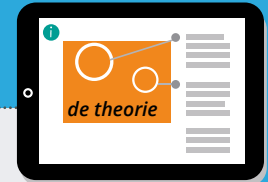
gekoppeld aan bestaande voorkennis. Die voorkennis verschilt per persoon en is samen met de interesse van de leerling medebepalend voor de leervraag. Doordat die leervraag het uitgangspunt is, zorgt zelfsturend leren voor een optimaal leerproces waar de leerling eigenaar van wordt of is.

THEORIE

Vaardigheden voor zelfsturend leren

Volgens de Kennisnet-publicatie ['Meerwaarde van eigentijds onderwijs, onderzoek naar niet-cognitieve resultaten van Pleionscholen'](#), vraagt zelfsturend leren om een aantal vaardigheden. De leerling wordt eigenaar van zijn leerproces door **de regie te nemen**, door met anderen

samen te werken, door **leerstrategieën toe te passen** en door op het eigen leerproces te **reflecteren**. Zowel **Kallenberg** als **Verschaffel** bekrachtigen deze theorie. Het vraagt een inspanning van zowel de leerling als de docent om deze vaardigheden aan te leren en te ontwikkelen.

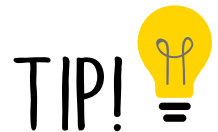
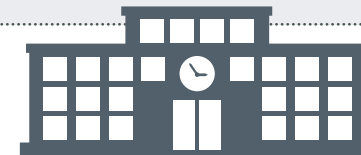

De vaardigheden uitgelicht

De vaardigheden van zelfsturend leren, dragen er gezamenlijk aan bij dat de leerling eigenaar wordt van zijn leerproces. Om die zelfsturende leerhouding te verbeteren, is aandacht voor alle vaardigheden nodig. Hoeveel aandacht de leerling nodig heeft, hangt af van de mate waarin de leerling een bepaalde vaardigheid beheerst.

Dit document beschrijft de bevindingen van de leerlabscholen per vaardigheid en geeft antwoord op de volgende vragen:

- ➔ Welk gedrag laat de leerling zien?
- ➔ Hoe stimuleer en bevorder je dit gedrag bij de leerling?
- ➔ Wat is de theorie achter de vaardigheid?
- ➔ In de praktijk: Hoe daag je leerlingen uit?

De vaardigheden die de leerling nodig heeft om eigenaar van zijn leerproces te worden, zijn opgenomen in de [rubrics van het leerlab](#). Hoe de leerlabscholen de rubrics hebben toegepast en hoe je er als docent mee kunt werken, staat [hier](#).

REGIE NEMEN

Is de leerling in staat om zelf initiatief te nemen?
En in hoeverre kan hij zijn eigen leerproces sturen?
Regie nemen is één van de belangrijkste vaardigheden om zelfsturend te leren en eigenaar te worden van het leerproces.

WELKE GEDRAG LAAT DE LEERLING ZIEN?

Hoe herken je als docent dat de leerling de vaardigheid heeft om de regie te nemen over zijn eigen leerproces? Docenten van de leerlabscholen geven de volgende gedragskenmerken aan:

De leerling:

- Formuleert zijn **eigen leerdoelen**;
- Reflecteert op zijn **eigen aanpak**;
- Maakt **keuzes**;
- **Werkt samen** met anderen;
- Draagt **actief bij** aan een veilig leerklimaat;
- Heeft **inzicht** in zijn leren.

HOE STIMULEER EN BEVORDER JE DIT GEDRAG BIJ DE LEERLING?

In de relatie die je als docent met leerlingen aangaat schep je de voorwaarden die hen helpen keuzes te maken die op hun leerproces zijn gericht. De docenten van de leerlabscholen geven op basis van hun ervaringen de volgende voorwaarden om leerlingen te helpen de regie te laten nemen:

De docent:

- Gaat een **vertrouwensrelatie** aan met de leerling;
- **Onderkent** de verschillende benaderingen en leerstrategieën;
- Geeft **kaders en richting** aan;
- Biedt 'diepe', **betekenisvolle** leertaken aan;
- Maakt **ruimte** voor reflectie;
- **Stelt open vragen** die aanzetten tot denken en/of reflecteren.

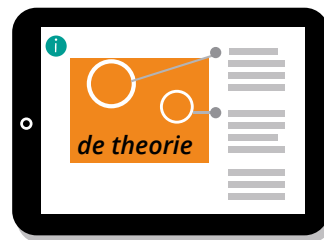
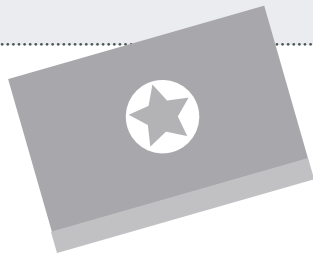
REGIE NEMEN

THEORIE

Leerlingen weten, bewust of onbewust, over welke kennis, ervaring en vaardigheden zij beschikken. Daarom is regie nemen één van de belangrijkste vaardigheden voor zelfsturend leren en eigenaarschap. Die kennis, ervaring en vaardigheden vormen immers het uitgangspunt van de leervraag van de leerling. Volgens de al eerder genoemde theorie van – Zelfsturend leren en de theorie van ‘**Sociaal constructivisme**’ – draagt

zelfsturend leren bij aan een optimaler leerproces; de leerling geeft zelf betekenis aan de lesstof en bouwt voort op eerder opgedane kennis. Tegelijkertijd wordt het gevoel van autonomie bij de leerling vergroot.

In de theorie wordt autonomie gekoppeld aan intrinsieke motivatie. Hierdoor ervaart de leerling dat leren hem iets oplevert, ongeacht het cijfer of een andere vorm van beloning.

PRAKTIJKVOORBEELD

IN DE PRAKTIJK: HOE DAAG JE LEERLINGEN UIT OM ZELF REGIE TE NEMEN?

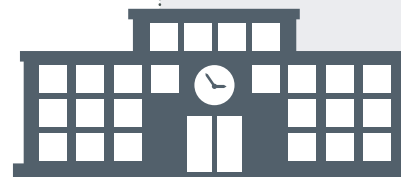
Om leerlingen zelf aan het stuur van hun leerproces te zetten, organiseert UniC ‘Challenges’ en het Corlaer College ‘Expedities’.

Challenges op UniC

Geen theoretische standaardopdracht maar een veelzijdig project, dat is hoe leerlingen uit de bovenbouw op [Unic](#) worden uitgedaagd. Via ‘Challenges’ werken ze zes tot acht weken lang gezamenlijk aan een zelfgekozen opdracht die past bij een gegeven thema. Voor deze vakoverstijgende opdrachten stellen leerlingen zelf de leerdoelen op en maken ze hun eigen keuzes. Docenten sturen bij en begeleiden de leerlingen in dit proces.

Expedities op het Corlaer College

Het [Corlaer College](#) daagt leerlingen vanaf het derde leerjaar uit om hun vaardigheden en talent in te zetten voor een ander. Met een team zamelen leerlingen geld in voor een goed doel en maken ze een Expeditiereis naar bijvoorbeeld Oeganda, India of Roemenië.

Een uitgebreide beschrijving van de Challenges van UniC en waar je als docent op moet letten staat [hier](#). Meer informatie over de Expedities van het Corlaer College lees je [hier](#).

LEERSTRATEGIEËN TOEPASSEN

Kan de leerling doelen stellen en deelstappen kiezen? En is hij in staat om een planning te maken en de uitvoering daarvan te monitoren? Deze voorbeelden van leerstrategieën zijn manieren om het leren concreter te maken. Uit de praktijk van de leerlabscholen blijkt dat leerdoelen stellen een van de belangrijkste leerstrategieën is.

WELKE GEDRAG LAAT DE LEERLING ZIEN?

Leerlingen die in staat zijn om leerdoelen te stellen, beschikken over een belangrijke vaardigheid die eraan bijdraagt dat zij eigenaar worden van hun leerproces. Ook voor deze vaardigheid hebben de leerlabscholen gedragskenmerken geformuleerd.

De leerling:

- Vertaalt een **brede opdracht** in leerdoelen;
- Vertaalt zijn leerdoelen in **activiteiten**;
- Benoemt **succescriteria** van zijn eigen leren.

HOE STIMULEER EN BEVORDER JE DIT GEDRAG BIJ DE LEERLING?

Volgens de leerlabscholen is het belangrijk om een kader te bieden waarbinnen de leerling zelf leerdoelen kan stellen. Wat vraagt het van de docent om het stellen van leerdoelen te stimuleren?

De docent:

- Biedt een **kader met randvoorwaarden** waarin de leerling zelf leerdoelen kan stellen;
- **Stelt reflecterende vragen** om de leerling tot denken aan te zetten;
- Creëert **levensechte/authentieke** opdrachten;
- Ontwerpt **betekenisvolle** leertaken;
- Koppelt het kerncurriculum aan de **persoonlijke interesse** van de leerling.

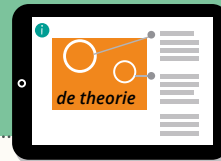

LEERSTRATEGIEËN TOEPASSEN

THEORIE

Leerstrategieën zijn nodig bij zowel traditionelere vormen van leren als bij vernieuwend onderwijs. In het traditionele onderwijs krijgen leerlingen deze leerstrategieën aangereikt door docenten of via methodes. Bij zelfsturend leren moeten leerlingen zelf over leerstrategieën nadenken en deze zelfstandig toepassen. Volgens de **constatering van Verschaffel** is leren het meest succesvol als leerlingen hun eigen leerdoelen bepalen en nastreven.

PRAKTIJKVOORBEELD

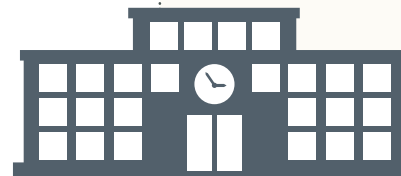
IN DE PRAKTIJK: HOE DAAG JE LEERLINGEN UIT OM LEERSTRATEGIEËN TOE TE PASSEN?

Het [Vathorst College](#) besteedt veel aandacht aan het stellen van leerdoelen. Docenten stimuleren de leerlingen hun eigen leerproces in te richten. Door kritische vragen te stellen, leren ze leerlingen bij verschillende opdrachten en vakken stil te staan bij hun werk- en leerproces. Wat ga je doen? Waarom doe je dat nu? En hoeveel tijd heb je daarvoor nodig? Het Vathorst ontwikkelde de rubrics studievaardigheden, die leerlingen inzicht geeft in hun voortgang en laat zien of en hoe ze leerstrategieën toepassen.

TIP!

Bekijk de [rubrics over studievaardigheden](#) van het Vathorst College.

SAMENWERKEND LEREN

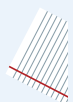
Hoe is de relatie tussen docent en leerling en tussen leerlingen onderling? Kan de leerling met anderen samenwerken om zo van hen te leren en hen te helpen bij hun leerproces? En is hij in staat om feedback te geven en te ontvangen? Dit zijn belangrijke kenmerken van samenwerkend leren.

WELKE GEDRAG LAAT DE LEERLING ZIEN?

Leerlingen die samenwerkend kunnen leren, beschikken over een belangrijke vaardigheid om eigenaar van het eigen leerproces te worden. Hetzelfde geldt voor feedback geven en ontvangen. De leerlabscholen hebben de volgende gedragskenmerken met betrekking tot deze vaardigheden geformuleerd.

De leerling:

- **Luistert** naar anderen;
- **Helpt** anderen;
- Gaat **respectvol** met anderen om;
- Geeft, **ontvangt, selecteert** en **verwerkt** feedback;
- **Geeft feedback** op het eigen werk en op het werk van een ander;
- Krijgt hierdoor **inzicht** in de eigen voortgang.

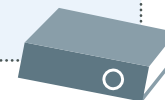
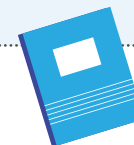

HOE STIMULEER EN BEVORDER JE DIT GEDRAG BIJ DE LEERLING?

Een positieve en veilige relatie tussen leerling en docent vormt de basis voor het leerproces. De leerlabscholen geven aan dat de docent actief bijdraagt aan een klimaat van vertrouwen door de feedback van collega's en leerlingen serieus te nemen. Daarnaast formuleren zij een aantal andere aanbevelingen.

De docent:

- Erkent de leerling en heeft aandacht voor zijn **belevingswereld**;
- **Toont belangstelling** voor de leerling als kind;
- Maakt het feedbackproces voor de leerling **inzichtelijk**;
- Maakt **onderscheid** tussen de verschillende niveaus van feedback;
- Geeft opbouwende en **inhoudelijke** feedback aan de leerling;
- Maakt **ruimte** om de vaardigheden van de leerling toe te passen.

SAMENWERKEND LEREN

THEORIE

Vygotsky en 'scaffolding'

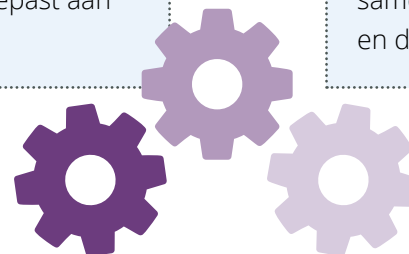
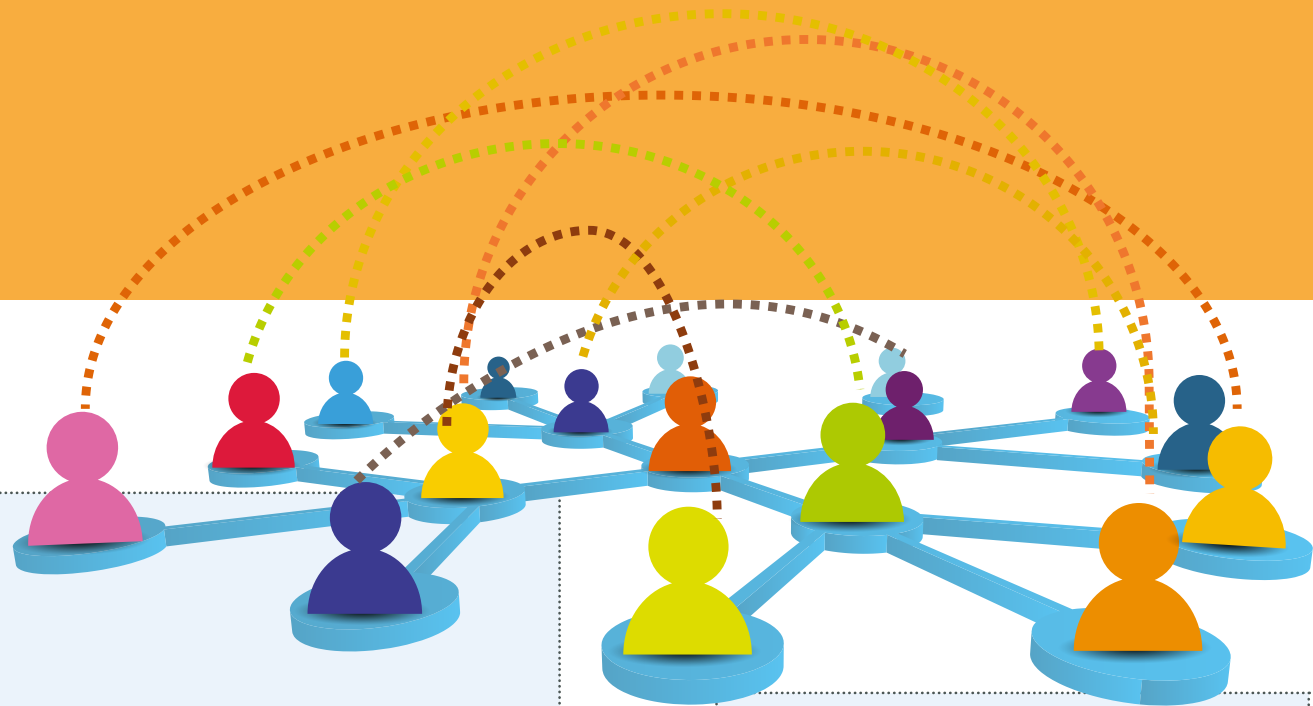
Door samenwerking wordt voor een leerling 'nieuwe' informatie, bewust of onbewust aangereikt. De theorie van **Vygotsky's 'zone van naaste ontwikkeling'** verklaart hoe dit mechanisme werkt. **Vygotsky's theorie** houdt in dat een leerling wordt aangesproken op een niveau dat net iets verder ligt dan diens eigen beheersingsniveau. Het doel daarvan is de leerling te laten leren (zone van naaste ontwikkeling). Een docent of leerling is dus een 'meer wetende ander' die hulp of informatie biedt om

leerdoelen te bereiken die verder gaan dan waartoe de leerling zelfstandig in staat is ('scaffolding'). **'Scaffolding'** is een manier die leerlingen zelfstandiger laat leren door de leerling (tijdelijk) te coachen op zijn niveau. Het geven van feedback is een andere manier om leerlingen nieuwe informatie aan te reiken, aangepast aan diens beheersingsniveau.

THEORIE

Samenwerkend leren

Zoals eerder werd beschreven is wat een leerling leert, persoonsgebonden en onder meer afhankelijk van zijn voorkennis. Hoe een leerling leert, is daarentegen een sociaal proces. Een kenmerk van het **'sociaal constructivisme'** is dat het leren in samenwerking gaat met medeleerlingen en docenten.

SAMENWERKEND LEREN

THEORIE

De relatie tussen de docent en leerling

Een goede relatie tussen de docent en de leerling zorgt voor een veilig leerklimaat. Een veilig leerklimaat verhoogt het welbevinden en zo het vermogen om te leren van de leerling. Een goede relatie tussen docent en leerling is niet alleen belangrijk voor het leervermogen van de leerling, maar ook voor het vermogen van de docenten om gepaste ondersteuning te bieden. De docent biedt deze ondersteuning door een combinatie van vakinhoudelijke, didactische en pedagogische kennis ('**pedagogical content knowledge**'). In sommige gevallen wordt daar technologie aan toegevoegd, wat beter bekend staat onder het [TPACK-model](#).

THEORIE

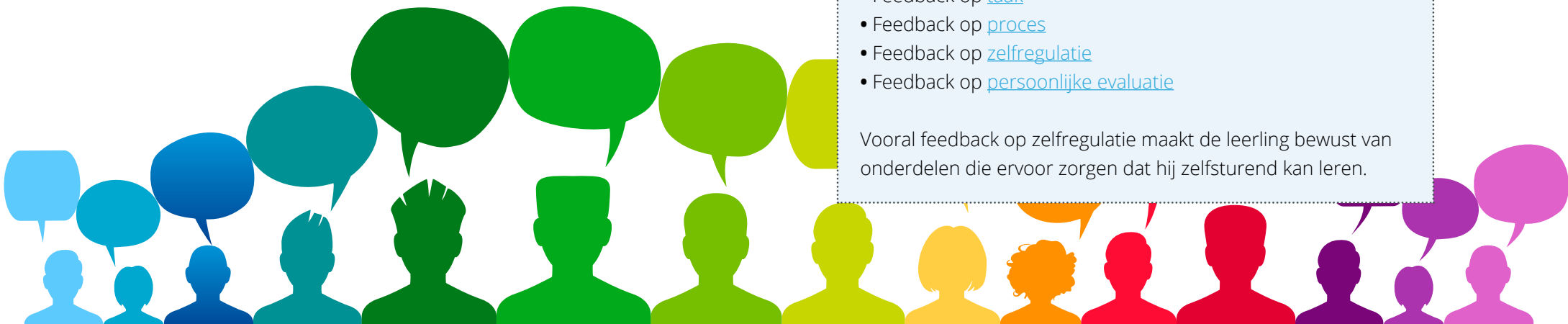
Feedback geven en ontvangen

Feedback geven en ontvangen geeft inzicht in de eigen kwaliteiten en in die van medeleerlingen. Hoe duidelijker de feedback, hoe effectiever de leerling deze gebruikt en hoe beter hij zelf de weg naar succes kan afleggen.

Uit onderzoek van **Hattie** blijkt dat feedback grote invloed heeft op het leren. Feedback verkleint de kloof tussen waar de leerling staat en waar de leerling kan zijn en/of naartoe wil. Bij feedback kan er onderscheid gemaakt worden tussen verschillende niveaus:

- Feedback op [taak](#)
- Feedback op [proces](#)
- Feedback op [zelfregulatie](#)
- Feedback op [persoonlijke evaluatie](#)

Vooral feedback op zelfregulatie maakt de leerling bewust van onderdelen die ervoor zorgen dat hij zelfsturend kan leren.

SAMENWERKEND LEREN

IN DE PRAKTIJK: HOE DAAG JE LEERLINGEN UIT OM SAMENWERKEND TE LEREN EN FEEDBACK TE GEVEN EN TE ONTVANGEN?

Driehoeksgesprek

Het [Talentcollege Noord \(OSG Sevenwolden\)](#) heeft het [driehoeksgesprek](#) tussen leerling, ouders en coach ingevoerd. De leerling neemt de regie en leidt het gesprek. In dit driehoeksgesprek wordt veel meer aandacht besteed aan de persoonlijke ontwikkeling van het kind en draait het veel minder om cijfers en prestaties. Zo zien ouders en docent/coach de leerling steeds meer als kind.

TIP!

Hoe het driehoeksgesprek tot stand kwam en wat de reacties zijn, staat in dit [artikel](#).

Iedere leerling een coach

Op [Niekée](#) in Roermond zijn alle docenten ook coach van een vaste groep leerlingen. Zo krijgt iedere leerling veel persoonlijke aandacht. Tijdens het schooljaar werkt de leerling aan een coachdocument waarin hij zijn voortgang bijhoudt. Zo leert hij zichzelf en zijn talenten steeds beter kennen. Het coachdocument is leidraad bij de driehoeksgesprekken, waarbij de leerling met steun van de coach zijn voortgang met zijn ouders bespreekt.

PRAKTIJKVOORBEELD

TIP!

Meer informatie over de aanpak van Niekée, staat [hier](#).

Hulpmiddel bij feedback

De vaardigheden die leerlingen nodig hebben om eigenaar van hun leerproces te worden, staan in de [vaardighedenrubrics](#). [UniC](#) ontwikkelde op basis van deze rubrics een [boekje](#) voor docenten en leerlingen. Het [Amadeus Lyceum](#) gebruikt de rubrics vooral als leidraad en gesprekstool voor docenten en het mentoraat. Zo gaan docenten en mentors met elkaar in gesprek over wat er van de leerlingen verwacht wordt.

PRAKTIJKVOORBEELD

REFLECTEREN

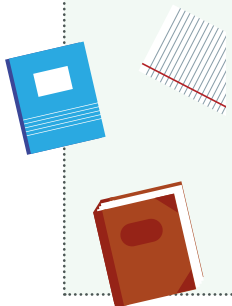
Is de leerling in staat om over zijn eigen gedrag, zijn manier van leren en de resultaten die hij behaalt, na te denken? En kan hij daar dan ook conclusies aan verbinden? Reflecteren draagt bij aan het leren 'om te leren'.

WELKE GEDRAG LAAT DE LEERLING ZIEN?

In de praktijk van de leerlabscholen blijkt dat de leerling die in staat is om te reflecteren, de volgende gedragskenmerken laat zien.

De leerling:

- Is in staat **terug te kijken** op zijn eigen leerdoelen en kan op basis van de succescriteria keuzes maken voor de vervolgstappen;
- **Overziet** de gevolgen van zijn keuzes;
- Stelt zijn **keuzes bij** indien nodig;
- Vraagt om **hulp** als hij niet verder komt;
- **Zet door**, ook als het niet lukt..

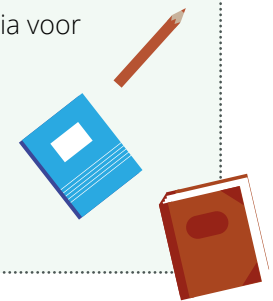

HOE STIMULEER EN BEVORDER JE DIT GEDRAG BIJ DE LEERLING?

Voor alle vaardigheden die nodig zijn om de leerling eigenaar van zijn leerproces te maken, blijkt een veilig leerklimaat een motiverende factor te zijn. Dat geldt dus ook voor reflecteren. De leerlabscholen noemen daarnaast de volgende factoren die helpen om dit gedrag te bevorderen en te stimuleren.

De docent:

- Zorgt voor [leertaken](#) met heldere succescriteria voor de leerlingen;
- Legt de lat [hoog](#);
- [Bewaakt](#) de voortgang van de leerling;
- Geeft de leerling [feedback](#) op zijn strategie;
- Zorgt voor een [veilig leerklimaat](#).

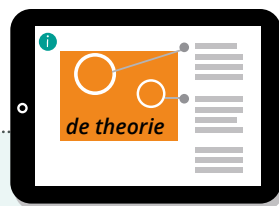

REFLECTEREN

THEORIE

Reflecteren

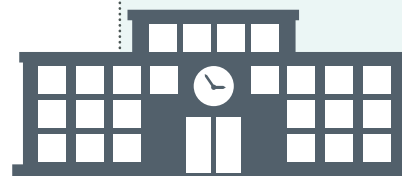
Reflecteren is een metacognitieve vaardigheid waarmee leerlingen tot leren kunnen komen. Door terug te kijken naar het leerproces, ziet de leerling wat goed ging en wat hij de volgende keer dus op dezelfde manier kan aanpakken. Tegelijkertijd ziet hij wat minder goed ging en dus beter kan. Door na te denken over hoe dat kwam, leert de leerling steeds beter wanneer en hoe hij tijdens het leerproces moet bijsturen. **Reflecteren** is een regulerende leeractiviteit waarmee leerlingen hun eigen proces kunnen sturen.

PRAKTIJKVOORBEELD

IN DE PRAKTIJK:
HOE DAAG JE LEERLINGEN UIT
OM TE REFLECTEREN?

[De Nieuwste School](#) werkt vanuit competenties (zoals betrouwbaar zijn, presenteren, onderzoek doen en omgaan met anderen) die op allerlei manieren terugkomen in de lespraktijk. Ook de vaardigheid reflecteren krijgt op deze school veel aandacht. Leerlingen gebruiken deze vaardigheid bijvoorbeeld om te zien waar ze zelf in het leerproces staan. Zo leren ze naar zichzelf en hun voortgang te kijken, en vanuit daar beslissingen te nemen die bijdragen aan hun eigen groei.

TIP!

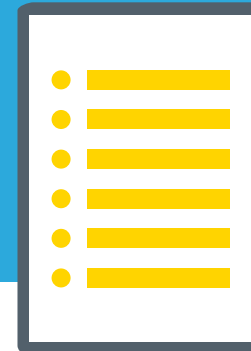

Bekijk [deze vlogs](#) om te zien hoe De Nieuwste School de vaardigheid reflecteren geïntegreerd heeft in de schoolstructuur.

EXTRA ACHTERGRONDINFORMATIE

Er zijn talloze theorieën gekoppeld aan manieren om het eigenaarschap van leerlingen te vergroten en hen de regie te laten nemen over hun eigen leerproces. Voor wie zich verder wil verdiepen in deze theorie, kan deze (niet uitputtende) lijst een leidraad zijn.

De Self-Determination Theory van Ryan & Deci

De zelfbeschikkingstheorie van Richard M. Ryan en Edward L. Deci beschrijft de **drie basisbehoeften** van een mens (competentie, autonomie, sociale relaties) als uitgangspunt om leerprocessen op te bouwen. De intrinsieke motivatie van een persoon hangt mede van de bevrediging van deze drie basisbehoeften af.

Een rijke uitdagende leeromgeving van Michael Fullan

De Canadese emeritus-hoogleraar Michael Fullan is wereldwijd bekend door zijn kennis op het gebied van onderwijsvernieuwing. Volgens Fullan is de kern van alle verandering **een nieuwe pedagogiek**. Het doel daarvan is dat leerlingen echt eigenaar van hun eigen leren worden en de kennis, vaardigheden en wil ontwikkelen om een leven lang te leren. Dat kan volgens Fullan alleen in een rijke uitdagende leeromgeving waar leerlingen en docenten samen leren, zowel individueel als collectief.

Growth mindset theorie van Carol Dweck

Psychologe Carol Dweck deed onderzoek naar motivatie en concludeerde dat er twee soorten 'mindsets' zijn: de 'fixed mindset' en de 'growth mindset'. Volgens de **'growth mindset'** theorie betekent falen vooral dat je meer moet oefenen. Als een leerling niet succesvol is, is het de taak van de docent om feedback te geven op aanpak en strategie. Wat ging er mis en hoe kan het anders? Uit onderzoek blijkt dat deze aanpak een sleutelrol speelt in de beheersing van het leren. Doorzettingsvermogen, reflectievaardigheden en een positieve en actieve houding zijn het geheim van succesvolle prestaties.

EXTRA ACHTERGRONDINFORMATIE

Leren zichtbaar maken van John Hattie

Professor John Hattie ontwikkelde het programma '**Leren zichtbaar maken**'. Deze theorie helpt docenten om (formatieve) feedback te geven die bijdraagt aan het leren van de leerling. Vaak ontvangt de leerling feedback niet goed. Dat blijkt uit het feit dat de leerling de feedback niet gebruikt om eigen werk of leren te verbeteren. Het is dan ook de kunst voor de leerkracht om feedback te geven die goed wordt ontvangen.

Kwalificatie, socialisatie en subjectificatie van Gert Biesta

Volgens onderwijspedagoog Gert Biesta zal onderwijs altijd wereldgericht zijn: een visie op onderwijs en onderwijzen waarin de existentie van het kind – een bestaan in en met de wereld – centraal staat. Vragen over goed onderwijs zullen altijd beantwoord worden in relatie tot wat men er mee wil bereiken. **Goed onderwijs** richt zich op kwalificatie (verwerven van kennis, vaardigheden en houding), socialisatie en subjectificatie (emancipatie en vrijheid en de bijhorende verantwoordelijkheid). Het onderwijs richt zijn dus breder dan alleen cognitieve leerprestaties; het gaat om prestaties op het gebied van **leren, ontwikkelen en vorming**.

BRONNENLIJST

- Biesta, G.J.J. (2014). *The beautiful risk of education*. Boulder, Co: Paradigm Publishers.
- Biesta, G.J.J. (2012). *Goed onderwijs en de cultuur van het meten*. Den Haag: Boom/Lemma.
- Driel, J. H. van, Verloop, N., & Vos, W. de (1998). Developing science teachers' pedagogical content knowledge. *Journal of research in Science Teaching*, 35(6), 673-695.
- Dweck, C.S. (2000). *Self-theories: their role in motivation, personality, and development*. Philadelphia: Psychology Press.
- Fullan, M (2010). *Motion Leadership; Hoe leiders de boel in beweging krijgen*. Bazalt/HCO
- Gibbons, P. (2002). *Scaffolding language, scaffolding learning*. Portsmouth, NH: Heinemann. Geraadpleegd van https://assets.pearsonschool.com/asset_mgr/current/201511/gibbonschapter.pdf
- Hattie, J. (2014). *Leren zichtbaar maken*. Rotterdam: Bazalt educatieve uitgeverijen.
- Kallenberg, A. J., van der Grijspaarde, L., ter Braak, A., & Baars, G. J. A. (2014). *Leren (en) doceren in het hoger onderwijs*. Boom Lemma uitgevers.
- Kennisnet. (2014). *Meerwaarde van eigentijds onderwijs, onderzoek naar niet-cognitieve resultaten van Pleionscholen*. Geraadpleegd van https://www.kennisnet.nl/fileadmin/kennisnet/publicatie/Meerwaarde_van_eigentijds_onderwijs.pdf
- Kennisnet. (2014). *TPACK helpt bij integratie ict in de les*. Geraadpleegd van https://www.leraar24.nl/app/uploads/Nr._26_Maak_kennis_met_TPACK-3.pdf
- Leerlab leerling eigenaar leerproces. (2017). Kenmerken van het driehoeksgesprek. Geraadpleegd van <https://leerling2020.nl/wp-content/uploads/2017/12/Kenmerken-van-het-driehoeksgesprek.pdf>
- Leraar24. (2013, 24 juni). Scaffolding [Video]. Geraadpleegd van <https://www.leraar24.nl/scaffolding/>
- Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers college record*, 108(6), 1017.
- Ryan, R. M. & Deci, E. L. (2000). "Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being". *American Psychologist*.
- Verhofstadt, L., Geert, A. van & Vyt, A. (2003). *Handboek ontwikkelingspsychologie. Grondslagen en theorieën*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Verschaffel, L. (1995). *Beïnvloeden van leerprocessen*. In Lowyck, J. & Verloop, N. (red.)
- Onderwijskunde. Een kennisbasis voor professionals (pp.153-188). Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Zone of proximal development. (z.j.). Geraadpleegd van <https://nivoz.nl/nl/lev-vygotsky-en-de-zone-van-naaste-ontwikkeling-door-samen-te-werken-en-in-gesprek-te-zijn-zijn-mensen-in-staat-tot-dingen-te-komen-die-nieuw-zijn>

REGIE
NEMEN

LEERSTRATEGIEËN
TOEPASSEN

SAMENWERKEND LEREN

REFLECTEREN

Scholen

- [Amadeus Lyceum](#)
- [Corlaer College](#)
- [De Nieuwste School](#)
- [Niékee](#)
- [Talentencollege Noord- OSG Sevenwolden](#)
- [UniC](#)
- [Vathorst College](#)
- [Orion Lyceum](#)
- [Montaignelyceum](#)

Verantwoording

Dit document is gebaseerd op de bevindingen en de geraadpleegde theorie van de zeven scholen die in het leerlab Leerling Eigenaar Leerproces en later ook in een 2e werkgroep van Pleion-scholen, binnen het project Leerling 2020 hebben samengewerkt. Hun aanbevelingen zijn eveneens gekoppeld aan de theorie en gebaseerd op hun eigen praktijkervaringen, die ook op de website van Leerling 2020 zijn geplaatst. Waar een theoretisch kader wordt geschetst, wordt verwezen naar de betreffende bronnen.